

ANNALES



*Analì za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 28, 2018, 4*



UDK 009

ISSN 1408-5348 (Print)
ISSN 2591-1775 (Online)



ANNALES

**Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies**

Series Historia et Sociologia, 28, 2018, 4

KOPER 2018

ISSN 1408-5348 (Tiskana izd.)
ISSN 2591-1775 (Spletna izd.)

UDK 009

Letnik 28, leto 2018, številka 4

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Alexander Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Goran Filipi (HR), Devan Jagodic (IT), Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Aleksej Kalc, Avgust Lešnik, John Martin (USA), Robert Matijašić (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povolo (IT), Andrej Rahten, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjević, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

Darko Darovec

Salvator Žitko

Urška Lampe, Gorazd Bajc

Lucija Ažman Momirski, Tomaž Deželan
Petric Berlot (it.)

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Založništvo PADRE d.o.o.

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / Società storica del Litorale - Capodistria© / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment / Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente©

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18

e-mail: annaleszdjp@gmail.com, internet: <http://www.zdjp.si/>

Redakcija te številke je bila zaključena 10. 12. 2018.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije
(ARRS), Mestna občina Koper

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in: Clarivate Analytics (USA); Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL).

Vsi članki so v barvni verziji prosti dostopni na spletni strani: <http://www.zdjp.si>.
All articles are freely available in color via website <http://www.zdjp.si>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Timmi Tillmann & Maruja Salas: Participatory Action Research: Visualizing Terraced Landscapes from Asia, Europe and Latin America 693

Ricerca sull'azione partecipativa: visualizzazione di paesaggi terrazzati di Asia, Europa e America Latina
Participativno akcijsko raziskovanje: vizualiziranje terasirane pokrajine v Aziji, Evropi in Latinski Ameriki

Giorgia De Pasquale: Paesaggi terrazzati dell'Italia meridionale: un'analisi comparativa tra passato, presente e futuro 709
Terasirane pokrajine južne Italije: primerjalna analiza med preteklostjo, sedanostjo in prihodnostjo
Terraced Landscapes in Southern Italy: Comparative Analysis between the Past, Present and Future

Theano S. Terkenli, Margherita Cisani & Benedetta Castiglioni: Is There a Future for Tourism in Terraced Landscapes? A Comparative Study of Landscape Resources and Tourism Consequences in Valtellina (Italy) and Lesvos (Greece) 725
C'è futuro per il turismo nei paesaggi terrazzati?
Uno studio comparativo sulle risorse paesaggistiche e sulle conseguenze turistiche in Valtellina (Italia) e Lesbo (Grecia)
Ali ima turizem v terasiranih pokrajinah prihodnost? Primerja študija pokrajinskih virov in posledic turizma v dolini Valtellina (Italija) in na otoku Lezbos (Grčija)

Ljubo Lah & Lucija Ažman Momirski: An Outstanding Cultural Karst Landscape: Terraced Landscape Features and Strengthening the Natural and Cultural Values of the Karst Plateau 741
Paesaggio culturale Carsico di eccezionale valore: elementi di paesaggio terrazzato e miglioramento dei valori naturalistici e culturali del Carso
Izjemna kulturna kraška pokrajina: prvine terasirane pokrajine in krepitev naravnih in kulturnih vrednot Krasa

Goran Andlar, Filip Šrager & Anita Trojanović: Discovering Cultural Landscape in Croatia: History and Classification of Croatian Adriatic Enclosed Landscape 759
Alla scoperta del paesaggio culturale in Croazia – la storia e la classificazione dei paesaggi recintati dell'Adriatico Croato
Odkrivanje kulturne krajine na Hrvatskom: zgodovina in klasifikacija hrvaške jadranske ogradjene krajine

Michel P. Pimbert: Food Sovereignty and the Regeneration of Terraced Landscapes 779
Sovranità alimentare e rigenerazione dei paesaggi terrazzati
Pridelava suverenost in obnova terasiranih pokrajin

Vesna Zupanc, Marina Pintar & Maja Podgornik: Olive Production on Cultivated Terraces in Northern Istria 795
Coltivazione del ulivo sui terreni terrazzati nell'area dell'Istria settentrionale
Pidelava oljk na terasirani pokrajini v severni Istri

Tomaž Deželan: Derailing Modern Democracies: The Case of Youth Absence from an Intergenerational Perspective 811
Deragliamento delle democrazie moderne: il caso dell'assenza dei giovani nell'ottica intergenerazionale
Iztirjenje modernih demokracij: primer odsotnosti mladih skozi medgeneracijsko prizmo

Jason Laker, Tomaž Deželan & Domen Kos: The Relevance of Extracurricular Activities for Citizenship: Why Cutting Budget for Student Associational Activity is a Bad Policy 827
L'importanza delle attività extracurricolari per la cittadinanza attiva: perché tagliare il budget per le attività delle associazioni studentesche è una politica sbagliata
Pomen obštudijskih dejavnosti za državljanstvo: zakaj je zmanjševanje proračuna za društvene dejavnosti slaba politika

- Matjaž Uršič, Wonho Jang & Kee-Bom Nahm:** Creative Precarity: Flexibilization of Working Conditions and Growth of Precarious Creative Employment in Slovenia and South Korea 841
Precarietà creativa: flessibilizzazione delle condizioni di lavoro e crescita dell'occupazione precaria dei creativi in Slovenia e Corea del sud
Kreativna prekarnost: fleksibilizacija delovnih pogojev in rast prekarnih kreativnih zaposlitev v Sloveniji in Južni Koreji
- Samo Pavlin:** Should Higher Education Institutions Worry about the Precarisation of Professional Work? 853
Le istituzioni di istruzione superiore dovrebbero allarmarsi per la precarizzazione del lavoro professionale?
Ali naj visokošolske institucije skrbi prekarizacija profesionalnega dela?
- Alenka Krašovec & Ladislav Cabada:** Adaptability of Political Parties to the Economic and Financial Crisis? Some Evidence from Slovenia and the Czech Republic 865
Adattamento dei partiti politici alla crisi economica e finanziaria? Alcune prove dalla Slovenia e dalla Repubblica Ceca
Prilagodljivost političnih strank ekonomski in finančni krizi? Nekatere ugotovitve iz Slovenije in Češke Republike

- Špela Verovšek, Matevž Juvančič & Tadeja Zupančič:** Trajnostni vzorci navad prebivalcev slovenskih sosesk – izbrani izsledki študije na primeru naselja Komen 881
Condotta sostenibile degli abitanti dei quartieri Sloveni – risultati selezionati dello studio per il caso dell'abitato di Komen
Sustainable Patterns in Behaviour of Slovenian Communities – Selected Findings of the Study on the Case of Komen
- Draga Bojović:** Suglasnički sistem i važniji glasovni procesi u govoru Potarja (u kontekstu miješanih i prelaznih govornih tipova) 895
Il sistema consonantico e i principali processi fonetici nell'idioma di Potarje (nel contesto dei tipi di parlata mista e di transizione)
The Consonant System and Some More Important Voice Processes in the Dialect of Potar (in the Context of Mixed and Transitional Voice Types)
- Boris Golec:** Special Types of Self-government in Towns and Market Towns in Slovenian Territory from the end of the Middle Ages to the Abolition of Town and Market-town Self-governments 907
Forme speciali di autogoverno nelle città e nei mercati del territorio sloveno dalla fine del Medioevo fino all'abolizione dei autogoverni cittadini
Posebne oblike samouprave v mestih in trgih na Slovenskem od konca srednjega veka do ukinitve mestnih in trških samouprav
- Kazalo k slikam na ovtiku 920
Indice delle foto di copertina 920
Index to images on the cover 920
- Navodila avtorjem 921
Istruzioni per gli autori 923
Instructions to Authors 925

SUGLASNIČKI SISTEM I VAŽNIJI GLASOVNI PROCESI U GOVORU POTARJA (U KONTEKSTU MIJEŠANIH I PRELAZNIH GOVORNIH TIPOVA)

Draga BOJOVIĆ

Univerzitet Crne Gore, Filološki fakultet, Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić, Crna Gora
e-mail: dragabojovic@t-com.me

ABSTRACT

The article describes the consonant system in the speech of Potarje, an area in Northern Montenegro. The speech belongs to the East-Herzegovinian dialect, which at the margins displays transitional and mixed character. The specificity of this geolinguistic area is in that it testifies to the language being a living category and demonstrates that an administrative boundary in linguistics and the language itself is not necessarily a boundary between "languages," but rather a border area between different speeches. This applies to the area between Montenegro, Bosnia and Herzegovina, and Serbia. The mixed speech is characteristic of the Muslim "language oasis" far from the border, in the village of Lever Tara. Methods of research were based on fieldwork, records, audio recordings, as well as descriptions and comparisons within the speech and with the neighbouring speeches, and those relevant for the explanation of certain speech phenomena. Our goal was to present the material, its descriptions and comparisons without any pretensions to provide a full explanation of the speech lines.

Keywords: speech of Potarje, transitional speech, mixed speech, consonant system, vocal processes

IL SISTEMA CONSONANTICO E I PRINCIPALI PROCESSI FONETICI NELL'IDIOMA DI POTARJE (NEL CONTESTO DEI TIPI DI PARLATA MISTA E DI TRANSIZIONE)

SINTESI

Il contributo descrive il sistema consonantico della parlata di Potarje. Potarje è l'area del bacino del fiume Tara nel Nord del Montenegro e il suo idioma appartiene al dialetto erzegovino orientale, manifestando ai margini del territorio un carattere di transizione e misto. Quest'area geolinguistica ha la peculiarità di comprovare il fatto che il linguaggio orale è una categoria viva e che né in linguistica né nel linguaggio stesso un confine amministrativo costituisce una barriera all'estensione delle isoglosse, le quali vengono prese, in maniera selettiva, come base per la designazione di una determinata parlata. Gli idiomi misti della nostra ricerca comprendono le parlate "contigue" tra gli stati di Montenegro, Bosnia-Erzegovina, e la Repubblica Serba. Come esempio del tipo di parlata mista si può prendere anche l'oasi linguistica di popolazioni musulmane lontane dal confine, ossia il villaggio di Lever Tara. I metodi di ricerca sono basati su studi sul campo, su annotazioni e registrazioni audio, nonché sulle descrizioni e comparazioni all'interno della parlata al centro dello studio, di parlate contigue e quelle rilevanti per la spiegazione di determinati fenomeni del linguaggio orale. Il nostro obiettivo era di presentare la struttura dell'idioma, la sua descrizione e comparazione, senza alcuna pretesa di fornire una spiegazione esaustiva delle isoglosse.

Parole chiave: l'idioma di Potarje, idioma di transizione, idioma misto, sistema consonantico, processi fonetici

GEOLINGVISTIČKI I GEOGRAFSKI STATUS POTARJA

Pojam *Potarje* kao geografski možemo posmatrati u užem i širem smislu, a sljedstveno tome i govor, tj. govore ovoga područja (Vujičić, 1996, 31-32). U svojim radovima vezanim za ovu oblast Dragomir Vujičić govori o dijalekatskom izgovoru ovog hidronima i označavanju prostora i oblasti uz Taru modelom prefiksально-sufiksalne tvorbe, kakvu su Sloveni ponijeli iz stare postojbine:

Dijalekatski izgovor ovog hidronima na području cijelog toka je Tāra, padežni oblici s prijedlozima ili bez njih imaju izgovor: s Tāre, nā Taru, Tārom, tārskī, tārskē stjene i sl. [...] U durmitorskom kraju kažu za one što žive „s drugu stranu Tare“, na drugoj obali, da su Zātarci dok oni iz sandžačkog kraja ove na lijevoj obali počesto zovu Prekotārci (s tim što i jedan i drugi etnik počesto imaju prizvuk pejorativnosti). [...] Od žitelja s obje strane rijeke Tare teško da će se čuti prefiksально-sufiksalni tip Pōtarje. [...] Jer, Tara se po svemu uklapa, da se poslužimo riječima A. Peco u „one južnije predjele naše teritorije“, gdje je česta pojавa uopštavanja hidronima i za toponim: Raška, Zeta, Bosna. Drugo je pitanje zašto je to tako. Peco se tu našao na vratima najprihvatljivijeg objašnjenja: „[...] od starosedelačkog stanovništva preuzeti su gotovi nazivi za pojedine rečne doline, i sa znatno širim značenjem – za označavanje celih oblasti, srednjovekovnih država. Tako su u ovim krajevima tvorački impulsi doneseni iz stare postojbine ostali neiskorišteni“. Kada je riječ o rijeci Tari, onda treba, čini nam se, još jedan momenat imati u vidu: tamo „oblasti oko Tare“, kako se uobičajeno to „oblast“ shvata gotovo i da nema, jer je njen korito u najvećem dijelu toka uklješteno u kanjonus sa gorostasnim liticama (Vujičić, 1996, 31–32).

Dijalektološkim istraživanjima se, svakako, ne mogu povući stroge granice, što zbog prirode samog govora kao žive kategorije, što zbog nepodudaranja geografskih i geolingvističkih okvira, odnosno „grаница“. U globalnoj dijalektološkoj podjeli ovi govori

pripadaju u najvećem dijelu *istočnohercegovačkim*, tj. najprogresivnijim govorima štokavskog dijalekta koji čine *osnovicu* standardnog srpskog jezika. Međutim, ono što ovaj govor/govore sa stanovišta arealne lingvistike svrstava u pojedine tipove ili skup podtipova u lingvističkom i geolingvističkom smislu jeste to da su na svojim rubovima i dublje *prelaznog* i *miješanog* tipa. Radoje Simić (1972, 22–23) interpretira pojmove prelaznih i miješanih govornih tipova u dijalekatskoj kompoziciji levačkog govora koji bi se u izvjesnom smislu mogli prihvatiti kao opšteteorijski.¹

Prelazne, tj. granične govore posmatramo, u kontekstu našeg istraživanja, kao govorna područja, tj. govorne oaze među različitim dijalektima koja u izvjesnoj mjeri i na različitim nivoima čuvaju forme jednog i drugog dijalekta (u našem slučaju zetsko-raškog i istočnohercegovačkog), a miješani govorni tip nastaje u okviru jednog dijalekta uplivom markantnih formi govora koji se „sudaraju“ (u našem govoru uticaj bosanskih govora u rubnim oblastima vidan je u nekim fonološkim i leksičkim formama, a pošto se radi o istom dijalektu nema važnijih odstupanja u distribuciji akcenata).² O dijalekatskom statusu govora Potarja i o pojedinim fenomenima pisali smo u više navrata (Bojović, 2002, 213–218; Bojović, 2006, 57–63; Bojović, 2008a, 223–341; Bojović, 2009, 54–83).

Oblast Potarja u mikrogeolingvističkom pogledu je sa svih strana oivičena govorima koji su kao tipovi relativno opisani u dijalektološkim radovima: 1. govor na desnoj obali rijeke Tare „graniče“ se s govorima Pljevalja i bliže okoline, a u svom srednjem i zapadnom dijelu i sami bi se mogli svrstati u govore Pljevalja i šire okoline, koji su karakteristični i po uticaju bosanskih govora i govora muslimana, 2. govor lijeve obale, odnosno govori u srednjem dijelu, drobnačkog tipa, na jugoistoku prelaze u govore arhaičnijeg „južnijeg“ tipa. Na rubnim područjima, oko izvora i ušća, i s jedne, i s druge strane rijeke Tare, imamo isti dijalekatski tip.

Tako bi se ovi govoru u nekom zamišljenom koordinantnom sistemu mogli opisati po horizontalnoj i vertikalnoj osi. Krajnji punktovi na vertikalnoj osi bili bi: Žabljak–Pljevlja, a na horizontalnoj Foča–Kolašin. Horizontalna koordinata je rijeka Tara koja na izvje-

1 „Mešani govori po pravilu imaju drukčiju stratifikaciju crta od prelaznih. Kod ovih prvih slojevitost je horizontalnog tipa (kontaktnog) (ist. D. B.) pa bilo da se radi o prostom tangentnom rasporedu pojedinih elemenata – slučaj kada se može povući izoglosa za deo teritorije govora sa jednom od dvaju mogućih formi, a gde se po pravilu ne javljaju forme obične na drugom dijelu teritorije – i jedna i druga crta imaju kod svojih nosilaca karakter obaveznosti, čime se isključuje druga – kod mešanih govora radi se svakako o koincidenciji većeg broja osobina) – bilo o mrežastom – ekstremni tip ovog drugog je onaj gde granica nije moguće ni povući jer nosioci i jednog i drugog idioma imaju difuzni raspored na celom prostoru živeći izvesno vreme jedni kraj drugih, ali po pravilu nosilac jedne od osobina ne upotrebljava onu drugu (jednostavniji i običniji tip je onaj sa sistemom enklava, jezičkih ostrvaca na jednoj i na drugoj strani granice. U prelaznim govorima slojevi su raspoređeni vertikalno – nosioci oba tipa osobina su iste ličnosti koje poznaju i jednu i drugu formu neke jezičke crte i upotrebljavaju ih nazizmjenično a sa gledišta reparticije jedne i druge radi se o fakultativnosti, tj. o relativizaciji pojedinih fonoloških, morfoloških i drugih distinkcija. Razvitak mešanih govora ide u pravcu prelaznog tipa (nosioci jedne forme primaju onu drugu, tako da i jedna i druga od obaveznih postaju fakultativne), a prelaznih ili prema stilskoj diferencijaciji različitih crta (često dolazi do delimičnog ograničenja u reparticiji paralelnih formi uz semantičku ili sintaksičku diferencijaciju), ili pak dolazi do eliminisanja jedne od dveju mogućnosti“.

2 O ovim i sličnim fenomenima v. podrobno u: Jovanović, 2014 a, 139–158.



Slika 1: Karta ispitivanog područja (Potarje) (Izvor: GIS, baza podataka, Uprava za nekretnine Crne Gore, 2008)

stan način razdvaja, u srednjem toku, govore desne i lijeve njezine obale. Osim polovina centralnog kruga, s jedne i sa druge strane Tare, svaki preostali punkt, u bilo kojoj tački presjeka, u dijalektološkom smislu nije atipičan.

Sudeći prema krajnjim koordinatama, ovo područje obuhvata nekoliko opština: govorno područje okoline Kolašina pripada i Podgorici, govor komskih seljaka je u blizini albanskih sela, a idući nizvodno smjenjuju se opštine: Kolašin, Mojkovac, Žabljak, Pljevlja, dok je krajnji punkt na sjeverozapadu granica prema Repu-

blici Srpskoj i Bosni i Hercegovini. Posjetili smo selo Vranovina posred kojeg je povučena granica između Republike Srpske i Crne Gore. Tik uz granicu, s jedne i druge strane, žive komšije čiji se govor, prirodno, ni u čemu ne razlikuje.

Opseg našeg istraživanja označen je kao area geografskim nazivom *Potarje*, ali se postavlja pitanje percepcije samog pojma, i kako smo već rekli, njegovog značenja. U širem smislu gledano, radi se o relativno velikom prostoru, koji uključuje i donekle dijalektološki istražene oblasti, a i neki punktovi predstavlja-

ju tipove tih govora koje sagledavamo i u odnosu na opisano stanje u monografijama i komparativno, tj. u odnosu na susjedne govore i govore Potarja u cijelini. Mi smo se, sagledavši komparativnu situaciju u govorima, opredijelili za oblast naseljenog pojasa uz rijeku Taru, s lijeve i desne strane. Time smo, u izvjesnoj mjeri, racionalizovali predmet istraživanja, ali i lingvogeografski „zaokružili“ ovu oblast.

Iako je nekada na ovom području bilo tek po nekoliko kuća obično razbacanih u kršu i po lukama današnja slika ovog područja nije takva, ili makar nije u nekim selima, kao što je npr. *Durđevića Tara* na desnoj strani ili *Tepca* na lijevoj, ali ima sela u kojima je odvajkada bilo nekoliko kuća kao što je *Rasova*, s lijeve strane rijeke.

Pravac našeg istraživanja kretao se linijom, (idući od izvora ka ušću rijeke Tare), sela i gradova, na desnoj strani: *Jabuka*, *Han Garančića* (*HG*), *Matešovo*, *Kolašin* (*K*), *Rovačko Trebaljevo* (*RT*), *Bjelojevići*, *Tutići* (*T*), *Slatina*, *Prošćenje*, *Premčane*, *Durđevića Tara* (*DT*), *Lever Tara* (*LT*), *Zasada* (*Z*), *Ograđenica* (*O*), *Meštrevac*, *Vranovina* (*Vr*); a na lijevoj: *Babljak*, *Bakovici*, *S'eroogošte* (*S'*), *Moračko Trebaljevo* (*MT*), *Štitarića*, *Podbišće*, *Polja* (*P*), *Šćepan Polje* (*ŠP*).

Kanjon Tare je u velikom dijelu nenaseljen, tako i da nemamo neku potpunu liniju naseljenih mesta, a ta pojava u izvjesnom smislu predstavlja zanimljivost zbog mogućeg značaja izolovanosti i udaljenosti govora na neke njegove osobine.

Pojam *Potarje*, geografski, može imati dvostruko značenje: 1) u širem smislu, kako se obično geografski definiše, podrazumijeva šire područje toka Tare, gdje pripada i međuriječe Tare i Lima, odnosno područje za koje je uobičajen naziv *Zatarje* (Šćepanović, 1979, 5); 2) u užem smislu poima se kao oblast sa lijeve i desne strane rijeke koja u neku ruku predstavlja geolingvističku cjelinu, objedinjenu punktovima i preovladavajućeg govornog tipa, i govornih tipova s kojima se kao geografska oblast graniči.

SUGLASNIČKI SISTEM

U odnosu na sistem suglasnika u standardnom srpskom jeziku prisutna je razlika koja je svojstvena i ostalim i jekavskim govorima a to je, prije svega, postojanje dijalekatskih glasova *s'* i *z'*, i sporadičan izostanak suglasnika *h*:³

<i>a)</i>	<i>p t k</i>	<i>b)</i>	<i>s s' š (h)</i>
	<i>b d g</i>		<i>f z z' ž</i>
<i>c)</i>	<i>c č č</i>	<i>d)</i>	<i>m r v l n</i>
	<i>dž đ</i>		<i>lj nj j</i>

³ O suglasniku *h* i njegovom statusu u ovom govoru vidjeti detaljno u: Bojović, 2008b, 89–99.

⁴ Oblik nastao nakon gubljenja *v*, jekavskog jotovanja i asimilacije suglasnika po zvučnosti i mjestu tvorbe: *iz+cyjetati>iscjetati>isćetai>išćetati*.

Usneni i usneno-zubni suglasnici

Odnos *f/v*

U govoru Potarja nedovoljno je izdiferenciran odnos usneno-zubnog suglasnika *f* i dvousnenog sonanta *v* jer se veoma često upotrebljavaju paralelno, a u govoru starijih ljudi preovladavaju oblici sa *v* i oni se mogu smatrati kao arhaično obojeni. Uglavnom su oblici sa *f* porijeklom strane riječi što zapravo znači da je u tom položaju *f* dobijeno iz stranih jezika:

višek (*P*) / *fišek* (*DT*), *vämilija* (*RT*) / *fämilia* (*Pb*),
sòvr/sôfra (*Vr*), *trèvit/trèfit* (*DT*), *vânjela/ fânjela* (*DT, R, K*); *jéftino* (*DT*), *šöver* (*DT*) / *šöfer* (*DT*)
kâva (*Pb, S'*), *DT/kâfa* (*DT*), *kavâna* (*S'*) / *kafâna* (*S'*),
Vérdinanda (*P*) / *Ferdinand* (*DT*).

Inače se u dijalektima srpskog jezika veoma rijetko razvija u obrnutom uticaju: *fr'ba/vŕba* (*DT*). Oblici sa *f* karakteristični su za „nove“ riječi: *pròfisor* (*profesor*) (*Pr*), *ofiicir* (*T*), *február* (*Pb*), *fè(m) bruár* (*DT*), *Filip* (*S'*), *jéftin* (*O*).

Gовор Језера и Шаранача, који је у susjedstvu ових govorova, ne zna za glas *f*, ali je zabilježen u riječima novijeg datuma (Ostojić, 2016, 152–153).

Suglasnik *p*

- a) Labijalno *p* na početku riječi ispred zubnog eksplizivnog glasa *t* ispada: b) Takođe, ispada ispred prednjenečanog frikativnog *š* i prednjenečane afrikate *č*: *čèla* (*DT, MT*), *šénica* (*Vr*), *šénica* (*K*).
- b) U sredini riječi *p* prelazi u sonant *v* ispred afrikate *č*: *kòvča* (:*kòpča*), *zakòvčati* (:*zakòpčati*) (*DT, Z, S'*).

Suglasnik *v*

Mogućnost realizacije sonanta *v* redukovana je u odnosu na standardni jezik u susjedstvu nekih konsonanata (najčešće mekih ali ne samo njih). Često dolazi do nje-govog gubljenja, bilo ispred, bilo iza konsonanata, kao i nekim suglasničkim grupama (Jovanović, 2014b, 67).

- a) Suglasnik *v* gubi se ispred *j* (< *ě*) u grupama *cvj* (<*cvé*), pa nalazimo jotovane oblike: *Ćétko* (*T*), *procétati* (*DT*) / *procvljétati*, *išćetati*⁴ (*DT, RT*); *svj* (<*své*): *s'edočànstvo* (*svljedočànstvo*) (*DT*), *Ćétko* (*T*), *procétati* (*DT*) / *procvljétati*, *pos'edòčiti* (*Vr, T, P*) (*posvljedòčiti*), dok u grupi *dvj* (<*dvé*) imamo epententsko *l* koje se jotuje: *dvljëma* (*Pb*), *dvljësta* (*GD*).
- b) Ispred *j* se gubi: 1) na početku riječi: *jèverica* (*GD*) (:*vljèverica*), 2) u leksemi *čovjek*: *čoéka* (*Vr, Pb*),

- čđek* (*P*). Nestabilnost sonanta *v* ispred *j* poznata je u ovoj leksemi na širem prostoru i „ustalila se u obliku *čojejk* – sa različitim varijetetima izgovora *j*, što može dovesti do potpunog njegovog gubljenja: *čo(v)jejk*“ (Jovanović, 2014b, 68), , 3) kao i ispred *lj*: *krǎlaču*(*GD*), *pòstaljō* (*Vr*). Njegova artikulacija ispred *j* nestabilna je pa je moglo da se izgubi i prije gubljenja *j* u ovoj poziciji i sličnim pozicijama.
- c) Suglasnik *v* gubi se u riječi mrtvac: *mṛtac* (*DT*), *mṛca* (*GD*), a katkad u riječi *svrāb* : *srâb* (*GD*), *ðsrabō* (*P*).
 - d) Grupa *kv* uproštena je u rječci *kàkvi i* pokaznoj zamjenici *tákva, onakva*: *ma kàkvi*(*GD*), *kàkvi*(*K*), *tákē* (*DT*), *(o)nákva* (*LT*). Objašnjenje za ovu pojavu može se naći ne samo u težnji za gubljenjem konsonantskog materijala, nego i morfološkom perspektivom, tj. vezivanjem za kvalifikativne zamjenice (Jovanović, 2014b, 67), kao i za oblik rječce *kaki*.

Dentali

Dentalni plozivi *d* i *t* su veoma nestabilne artikulacije u raznim pozicijama u riječima i sintaksemama, kako je i u većini narodnih govora.

- a) U krajnjem *st* okluziva se uglavnom ne čuva: *rǎdōs* (*O*), *mǐlōs*(*ŠP*), *prědnōs* (*Vr*), *mlǎdōs* (*Vr, DT*), *křs* (*GD, ŠP*), *vlás* (*GD, RT*), *sv̄jes* (*Z, O*), *ličnōs* (*RT*), *stǎrōs* (*RT*), *bòlēs* (*RT*).
- b) Prema odnosu u standarnom jeziku *-stan/-sna*, analogijom prema ženskom rodu gdje je *t* ispalio ispred *n*, u muškom rodu upotrebljavaju se oblici bez *t*: *žálosan, sv̄jesan, másan, ràdosan* (*S', DR, Vr, Z, R, T*), *bólesan* (*RT*), *mìlosan* (*DT*).
- c) Imamo i gubljenje *t* u infinitivnom nastavku *-(s)ti*, mada veoma rijetko i više na području prelaznih govora, u infinitivu koje bilježi Vušović (1927, 32): *mùs* (*HG*), *kràs* (*K*), *úkras* (*GD*).

Slični procesi odvijaju se u santhiju:

- a) Suglasnik *d* ispada u predlozima *pod, ispod, pred, ispred i od*, ispred riječi koje počinju dentalima *d* i *t*: *pò drenōm* (*LT*), *ispò tora*(*DT*), *pre térasōm* (*K*), *ispre dòvratnika* (*Z*), *o dèvetnēs* (*GD*), *o šéset* (*P*), *o dvádes* (*GD*), *i u prilogu ózdō* (*LT*) (*odòzdō*).
- b) Dental *d* se ne čuje ispred suglasnika *k* i *g* kod *predloga pred i ispred*: *prè kuću* (*LT*), *prékruća*(*DT*), *ispre kòlibe* (*T*). Gubi se i ispred suglasnika *g*: *pre glávōm*(*K*), *pò glavu*(*T*). Zabilježili smo i gubljenje ispred *p*: *pre pòpa*(*GD*).

5 Jovanović (2014b, 93) navodi da se ne može dati pouzdan zaključak u načinu prevazilaženja izgovora suglasničkih grupa *d, t* + srođni suglasnik u pozicijama santhija, pa „ostaje da prenesemo jednu uočljivu tendenciju: *do gubljenja istih ili srodnih dodirnih suglasnika mnogo teže dolazi kada su susjedne riječi neenklitične*, kada se svaka od njih posebno izgovra i u slučajevima kada smisao zahtijeva da oba glasa treba izgovoriti. Zato i ne čudi činjenica da je kod brojeva *pet, šest, devet i deset* koje imaju osobinu da iz sfere samostalno izgovorenih riječi pređu u proklitike gubljenje krajnjeg *t* i *najdosljednije*“.

- c) Pošto afrikate *é i đ* u svom glasovnom sklopu imaju suglasnike *t* i *d*, oni se ispred njih, a na kraju predloga i u nekim spojevima, ne artikulišu: *prè Đurděv dan* (*DT*), *isprè čoška* (*GD*), *kò-đevera*(*DT*), *kò-Čosovića* (*LT*), *sà ée* (*S'*) (*sad ée*), *sà éu* (*GD*). Tako je i ispred afrikate *dž*: *kò džāka* (*DT*), *prè džandarima*(*P*), *ispo džáde* (*DT, S'*). Gubljenje je fakultativno i zavisi od tempa i intenziteta govoru, uobičajenosti sintakseme, itd.
- d) Kada se nađe pred riječima koje počinju Zubnim strujnim glasovima *s i z*, kao i Zubnim frikativnim *š i ž*, krajnje *d* ispada: *prè smrt* (*GD*), *ko Sóje* (*DT*), *kò zubāra* (*S', HG*), *ispò stajē* (*DT*), *isprè sta'e* (*O*), *prè zid* (*Vr*), *prè žbun* (*Z*), *ispre Šóla* (*DT*), kao i u nekim spojevima: *kà su* (*LT*) (*kad su*), *sàsu* (*DT*) (*sad su*) (*LT*).
- e) Slične učestalosti i u sličnim fonološkim uslovima je gubljenje dentalne okluzive *t* u riječima koje čine akcenatsku cjelinu sa sljedećim riječima. Takve je prirode gubljenje *t* kod brojeva⁵ *pet, devet i deset*: *desè bráva* (*DT*), *desè kílā* (*MT*), *pè godīnā* (*DT*), *pè dānā* (*LT*), *devè strvinā* (*DT*). Ispadanje se dogada i u složenim brojevima: *pedèsè brávā* (*LT*), *dvàes* (*S', MT*), *šése gödinā* (*K*), *pedèse dánā* (*GD*), *dvàestoro* (*GD*), *pedèsè* (*K, P*), kao i u spojevima brojeva kojima se izražava neodređena vrijednost: *pèšës* (*LT*). Ako je broj nosilac akcenta onda *t* ostaje: *dèset tdána* (*Vr*), *dèvet dèvojakā* (*O*), *pèt zmíjā* (*DT*), mada se osjeća izvjesna redukcija. U brojeva *šeset* (*šezdèset*), *čèteres* (*četrđeset*) *d* je ispalio disimilacijom prema *t*. U sredini riječi između vokala *d* nestaje: *dvàes*(*LT*), *tries*(*GD*).
- f) Do gubljenja ploziva dolazi na kraju predloga koji je srastao u složeniku: *pòzida* (*ŠP*), *prés'ednik* (*DT, RT, O*), *prèstaviti se* (*DT*), *prèstavio se* (*GD*), *nažívjeti* (*DT*), *ošétati* (*ŠP*), *očépiti* (*RT*), *ocijépiti* (*DT, Vr*). Ovi glasovi su postojani na kraju prefiksa gdje se čuva značenje riječi: *pòtkutnjica* (*GD*), *podgòniti* (*Vr*), *potpéttiti* (*ŠP*).
- g) Redovno je gubljenje ispred nastavka *-stvo*: *gospòstvo* (*Vr*), *bràstvo* (*T*), *ljùstva* (*HG*), *srèstvima* (*RT*), a kada se nađe ispred pridjevskog nastavka *-ski*, stapajući se sa *s*, nakon asimalicacije po zvučnosti, daje afrikatu *c*: *sücki* (*DT*), *bràcki* (*HG*), *krvàcki* (*ŠP*), *ljùcka* (*DT, P*), *milècki* (*RT*), *gràcko* (*LT*).
- h) U primjerima s osnovom od glagola *vidjeti* i *gledati* gubi se *d*, a potom nastaje asimilacija i sažimanje vokala. Sličnu pojavu imamo i kod broja *jedan, dàviš* (*DT*) i *viš nnèšto* (*Vr*), *pòglaj* (*DT*), *jène réde* (*LT*), *jène bùle* (*LT*), *jèan* (*DT*). Oblici *jèan, jéna* karakteristični su za bosanske govore i govor

- muslimana odakle su se proširili, u malom obimu, i na govor pravoslavnog življa.⁶
- i) Suglasnik *t* gubi se ispred *n*: *dirēkno* (*K*), *direkno* (*DT, Pb*).⁷
 - j) Konsonant *t* gubi se na kraju riječi: *jöpe*.
 - k) Suglasnik *d* gubi se unutar riječi: *názorník* (*K*).
 - l) Sekundarno *d*, u službi partikule, imamo u primjerima: *priyed* (*K*), *pòsljed* (*K*). Ovi su oblici karakteristični za prelazne govore.
 - m) Suglasnik *d* zamjenjuje sa *j* i *đ* u prilozima i rječcama: *küj* (*Z, O, DT*), *küj čéš* (*DT*), *küj god* (*RT*), *štò god* (*P*).
 - n) Supstitucija *d-t* uobičajena je pojava kod imenice *kómad* : *kómata* (*Z, O, Vr, P*), *kòmat* (*DT*), *komàtić* (*GD, RT*).
 - o) Jedna od upadljivih osobina u području miješanih govora, ali i onih područja gdje žive muslimani, jeste *geminacija* u grupama *dn*, *dnj* : *glánná* (*LT*), *zánjný* (*Vr*). Grupa *dn* očuvana je u oblicima prezenta glagola *čuti*: *čùdném*⁸ (*DT*), *čùdnū* (*LT*).

Ova osobina je izražena u govorima muslimana u istočnobosanskim govorima (Jahić, 2002, 191) koji se i „graniče“ sa govorima Potarja, ali je od muslimana primaju i pravoslavni. Ova izoglosa poznata je bosanskim govorima, smatra se kompaktnom u istočnobosanskom govoru, na prostoru između gornjih tokova Drine i Bosne (Jahić, 2002, 158–159). Međutim, i u govoru muslimana ova osobina slabi udaljavanjem područja od istočnobosanskih govorova (Peco, 1964, 190–191). Inače, proučavanjem ove izoglose na slovenskom terenu bavio se Jahić,⁹ dovodeći je u vezu sa međujezičkim kontaktima. Na takvo njen porijeklo uticala je konfesionalna ograničenost na govor muslimana, kao sistemske osobine, i na ostale govore, kao nesistemske (Jahić, 2002, 161).

Vuković prisustvo geminacije objašnjava kao proces nastao u okvirima religiozno-obrednih manifestacija i emocionalnim vezivanjem muslimana za značenje primarnih riječi (Vuković, 1963, 157–172).

Jahić, međutim, konstatiše da „slovenske geminate i na mikro-arealu nastaju ne kao rezultat vanjskih jezičkih uticaja već kao unutarsistska mogućnost koja se na jednom terenu ostvaruje, a na drugom – jednostavno ne ostvaruje. U tom smislu, npr. jedna Žepa, kompaktna muslimanska zona, sa sačuvanim elementima izvorne narodne kulture, decenijama skoro odsječena od

rogatičke i višegradske čaršije, ima geminatu kao struktturnu osobinu“ (Jahić, 2002, 161).

Nazali

- a) Ispred nekih suglasnika imamo promjenu *m* u *n*, tj. delabijalizaciju glasa *m* u santhiju i unutar riječi:¹⁰ *mòlín te* (*DT*), *kúmín te* (*S'*), *kònšija* (*LT*), *ùnče* (*DT*) (*:úmače*). To se događa i u paradigm: *kírka* (*DT*) (*:kí'mak*). Suprotno, u pozicijama *n+b*, *p* čuje se glas *m*: *zelèmbać* (*RT*), *jedâm brav* (*Vr*), *jedàmpus*¹¹ (*ŠP*).
- b) Neutralizovana je opozicija suglasnika *n* i *m* u pretkonsonantskoj poziciji, iza vokala: *Anka* (*DT*), *bánka* (*T, ŠP*), *Srbijánka* (*Vr*), *džúmbus* (*DT*), *zùmbul* (*LT*) *pántim* (*ŠP, RT*), *sedandëset* (*MT*).

Za ovakve postvokalske pozicije Ćupić (1977, 51) konstatuje da „*daju utisak da je prethodni samoglasnik nazalizovan, a u stvari, radi se o kombinatoričnim varijantama, a ne o supstituciji ovih suglasnika ili nazalizaciji vokala pred njima*“, a Pešikan (1965, 115) ističe tendenciju gubljenja suglasničkog elementa, ali se nazalni element čuva i obuhvata imploziju sljedećeg suglasnika i skoro redovno – u izvjesnoj mjeri cito prethodni samoglasnik (*banka*).

Redukovana artikulacija *n* ispred suglasnika prisutna je i u standardnom jeziku.

- c) Suglasnik *n* gubi se u nekim riječima: *finàsist* (*RT*) (*:finansist*).
- d) Suglasnička grupa *mn* ima sljedeće promjene:
 - 1) *mn>ml:mlôgo* (*RT*), *mložina* (*DT*), *umlôžilo* (*LT*), *nájamlik* (*DT*), *sedàmlës*, *osàmlës* (*DT*). Posljednji oblici su veoma rijetki. U govorima se sreće oblik *mlim* (*:mislim*): *já mlím* (*DT, RT*).
 - 2) *mn>vn*: *òbravnica*¹² (*RT, ŠP*), *gìvno* (*ŠP*). Promjena je manje prisutna ako je osjećanje granice sloga jače vezano za značenja opšteg dijela i sufiksa: *zimníča* (*HG*), *slámnicka* (*GD*).
 - 3) *mlj> mnj*: *súmlja* (*DT*), *dimljaka* (*LT*) i *ml j> ml:mùmljá* (*T*).
- e) Izgovor stranih riječi sa umetnutim *m* i *n* prisutan je u govorima: *šénšir* (*GD, S'*), *šémšir* (*ŠP, DT*), *fémbruar* (*LT*), *kómendija* (*DT*), *policinskí* (*S'*), *istòrinskí* (*RT, T*), *aústrinskóga* (*P*). Kod pridjeva može biti u pitanju analogija prema prisvojnim pridjevima na *-in*: *pártijn*, *istòrijin*.

6 Lever Tara je (*LT*) je selo u kojem žive muslimani i u tom pogledu predstavlja govornu enklavu, a Vranovina (*Vr*) je selo pravoslavnog življa na granici izmedju Crne Gore i Bosne i Hercegovine.

7 Primjeri se prozodijski razlikuju, pa se stoga ponavljaju.

8 Oblici su mogli nastati analogijom prema oblicima iz narodnih govorova: *budnem i bidnem* – od glagola *biti*. Sela Đurđevića Tara (*DT*) i Lever Tara (*LT*) su sela u susjedstvu; u prvom žive pravoslaci, u drugom muslimani.

9 Jahić (1984, 75–92) (na primjerima sonantne geminacije *dn > nn*, *dnj > njnj*; *dl > ll* u dijalektima slovenskih jezika).

10 Jovanović (2014–2015) analizira ovu pojavu u durmitorskim govorima, praveći razliku u odnosu na primorske crnogorske govore u kojima je i kraj riječi obuhvaćen prelaskom *m* u *n*.

11 Pešikan (1965, 115) detaljno opisuje redukciju nazala, pa, na primjer, između ostalih pozicionih varijanti, za ovaj slučaj kaže: „Jezik po pravilu ne dodiruje alveole; uslijed nazalne implozije usnenog suglasnika akustički utisak je bliži glasu *m* nego *n*: *zelenbać, jedanput*“.

12 Vuković (1938–1939, 40) pretpostavlja gubljenje veze sa riječju *ramo* i asocijativnu vezanost sa riječju *brav*.

- f) U riječima *nàkom-nàkon* (ŠP), *odálen-odalem* (Vr), *òklen-òklem* (DT), naizmjenično se upotrebljavaju nazali *m* i *n*, ali je isključivo *òtlen* (Z, O) i *otálen* (Pr, DT).
- g) Uopšten je nastavak *-nja* kod nekih imenica ženskog roda: *tásnja* (Vr, S'), *mášnja* (DT).
- h) U nekim primjerima imamo sekundarno *n* koje je često partikula: *táden* (S'), *òklen* (GD), *odálen* (DT), *nùdan* (P). Ispadanjem finalnog *e* i sažimanjem i duljenjem dvaju *e* u medijalnoj poziciji mogli smo dobiti *ènèn* (DT). Oblik je mogao nastati od izraza *ene, en(e)*, koji je čest u govoru i upotrebljava se prilikom iščudavanja: >*eneen*>*enèn*.
- i) Uobičajen oblik u govorima je *nöp-stöp* (*non stop*) (Vr), *nöpstöp* (DT), u kojima je *n* zamijenjeno sa *p*.

Likvide *l, lj, r*

- a) Na kraju riječi i sloga *l* se čuva uz analošku podršku drugih oblika: *tópal* (Vr), *òbal* (RT), *bíjel* (DT), *vál* (DT), *vél* (ŠP), *ümilno* (S'). Odnos *-lac/-oca* eliminisan je, izuzev u primjerima: *kòlac/kò(l)ca* (ispred *l* imamo *o*). U množini je: *kòlčevi*, *kòčevi* (S', Pb). Kod pridjeva je *vreo*, *truо*, *go* ali i: *bíjel*, *topal/topao*, *cio/cijel* (RT, S', LT). Do analoškog obnavljanja *l* dolazi iza *a* i iza refleksa dugog *é*, jer je ovdje udaljavanje od osnovnog oblika najizrazitije.
- b) Likvida *l* gubi se u primjerima: *bóna*, *bóno* (*bólan*, *bólna*) (DT).
- c) Iza vokalnog *r* prelazi u *o*: *ütrò* (DT), *sàtrò* (ŠP) *nàkrò* (*nakrati*) (DT, GD), *vòrò* (P) (<*vrhao*), u muškom rodu jednine radnog glagolskog pridjeva. Iza *e* prelazi u *o*: *kis'eo* (LT, DT), *ândeo* (:*ândijo*) (RT, T), *Aràndeo* (:*Aàrandjel*) (DT).
- d) U miješanim govorima imamo oblike sa redukovanim *l*: *mìslite* (O, Vr). Inače je redukcija, pa i gubljenje ovog glasa karakteristično za glagol *misliti* i u drugim područjima Potarja: *mìstìm* (DT, RT).
- e) Katkada u govorima dolazi do supstitucije suglasnika *lj* glasom *j*: *šúpje* (ŠP), *šúplje* (Vr), *òpjačkati* (:*opljačkati*) (DT), *gróbje* (:*gróblje*) (T), *izbjen>izbijen* (:*izbljen*) od glagola *izbiti*, u značenju *istuci* (DT). Oblici nastali kao rezultat strog i novog jotovanja suglasnika *p* i *b* podliježu destabilizaciji (Jovanović, 2014, 95-96). Umjesto *Skòplje* često je *Skòpje*.
- f) Vokalno *r* imamo u primjerima: *ùmrò* (Pr), *prèmrò* (ŠP), *pòtrò* (DT), *Pótrò mu svù njìvu s góvedima*, *Zàmrò mu sväki dàmar* (DT).
- g) Pravilna distribucija vibranta *r*, poremećena je u prezantu glagola *moći* (Jovanović, 2014, 60). Suglasnik *ž* prelazi u *r* veoma često: *mòre* (RT, O).
- h) Sekundarno *r*, koje ima funkciju partikule imamo u primjerima: *tàdär* (P), *ònðär* (GD, RT), *onùdär* (DT). Krajnje *r* u *èner* vjerovatno je analaškog porijekla prema: *tàdar*, *ònðar*, *tùdar*, *onùdar*.

Suglasnici *s' i z'*

Ovi glasovi upotrebljavaju se u narodnim govorima Crne Gore, i ne samo u njima. Njihovu artikulaciju opisao je Danilo Vušović ispitujući govor istočne Hercegovine (Vušović, 1927, 16). Izgleda da se ova dva glasa obrazuju na istom mjestu gdje i suglasnici *s* i *đ*, a palatalizovanjem su dobili drukčiju modifikaciju izgovora na taj način što se vrh jezika, od mjesta artikulacije *s* i *z* pomjera malo naviše i unazad, a prednji dio jezika više se približava alveolama i nepcima, te tako čini tješnji prolaz vazdušnoj struji tako da frikativnost, uslijed većeg trenja vazduha, postaje ekspresivnija, ali ne toliko jaka da bi zvuk postao šuštvav. Za razliku od artikulacije *s* i *đ* pri čemu zadnji dio vrha jezika dodiruje nepce čime se stvara eksplozija, prilikom izgovora *s' i z'* ne javlja se eksplozija, zadnji dio vrha jezika ne dodiruje nepce već je dodir razdvojen vazdušnom strujom (Vuković, 1938-1939, 44). Uostalom, *s' i z'* su spiranti, a *s* i *đ* afrikate.

- a) Glas *s'* dobijen u procesu jekavskog jotovanja imamo u primjerima: *s'eda* (S', HG), *s'èkira* (DT, Vr, T), *s'èdî* (S'), *s'èdî* (K), *s'èra* (DT), *s'edòčiću* (S'), *pres'èdela* (S'), *s'èdnice* (K), *sús'ednih* (MT), *s'èdio* (Z, O), *prés'ednicima* (RT), *s'èkli* (Vr).
- b) Glas *s'* dobijen u neposrednom dodiru sa *j* koje nije od *jata* već od *bj*, imamo u primjerima: *pàs'i*(S'), *pàs'a brúka* (LT, Vr, T), *s'akti se* (DT), *pros'âk*, *pros'âkinja*, *ss'tútra* (*ali:klasje*, *osje*) (RT), *sù'tri dan* (Z, O). Vuković (1939-1939, 45) konstatuje da se *-je* osjeća kao produktivan nastavak za obrazovanje zbirnih imenica te tako čuva granicu sloga. Čupić (1977, 43), međutim, bilježi: *klás'e*, *ós'e*. Ako se između *s* i *j* nađe *v* u primjerima ovoga tipa, onda dolazi do redukcije glasa *v* i jotovanja: *s'èt* (<*sáyjet*)(T, RT), *s'èdok*(ŠP, S'), *s'èdodžba*(RT), *s'ètovati*(Pb). Međutim, neke knjiške riječi čuvaju *v*: *svjètlost*, *svjètlica*, *svjèsan*.
- c) U govorima srećemo oblike dobijene asimilacijom po mjestu tvorbe ispred *ć* i *đ*: *is'ćerati*, *is'đeteline*. Takve primjere bilježe Vušović (1927, 17), Čupić (1977, 44) i Pešikan (1965, 110). Bilježimo primjere u kojima je šuštavi frikativni glas malo umekšan narednim mekim *ć* i *đ* onako kako bi se umekšalo svako obično *š* i *ž* ispred mekog glasa: *is'ćerati* (RT, DT), *iz'đeteline* (P), *iz'ljúbiti* (Vr), *čàš'cen* (O, DT).
- d) Ovaj glas javlja se u individualnim hipokorističkim i ostalim obrazovanjima: *Bús'a* (DT), *S'óla* (ŠP), *Pés'o* (GD), *Mis'a* (O, DT), *Más'a* (Vr), *Màs'a* (K). Imamo ga u izrazima za vabljene stoke: *s'oks-* *s'oks*, *s'ika*, *kis'- kis'*, *s'oli-s'oli*. Sreće se u riječima koje označavaju podozrenje, gnjev, mržnju ili ironiju: *Kàko je mùs'avo* (DT), *S'úma je tò vèlika* (DT), *Šta tò rádiš*, *Dàs'ko?* (DT)?

- e) Upotreba suglasnika *z'* mnogo je rijeda: *iz'esti*(ŠP), *iz'elica*(Vr), *iz'eli* (T).

Vušović (1927, 1927, 45) pravi razliku u „osjećaju“ složenosti ovih riječi: *j* iz riječi *jesti* ponaša se kao *j* od kratkog *ě* (*io-jeo*) pa se u složenicama kod kojih drugi dio počinje ovim *j* gubila granica sloga, dok se čuvala u složenicama kod kojih je drugi dio počinjan običnim *j*, što upućuje na zaključak da se jotovanje ovih glasova vršilo još prije zamjene kratkog *ě* sa *je* – još dok je *ě* bilo diftonškog karaktera, pa je prvi zatvoreniji element tog glasa mogao, prije prelaska u *j* umekšati prethodni glas. Čupić (1977, 43) ističe odnos *iz+je:iz+ja* i to da se u *iz'esti* i *izjednačiti* radi o istoj granici sloga kao u primjeru *izjedna*. Moguće je pretpostaviti da se radi o semantici glagola *iz'esti* i gubljenju značenja prefiksacije. Naime, osnovni glagol *jesti* može biti i svršenog, i nesvršenog vida. Glagol *iz'esti* označava završenu radnju, pa imamo odnos *jjedem*: *iz'edem* (*pojedem*).

Međutim, kod Vušovića nalazimo i *iz'jednačiti* i *iz'edna* koji danas arhaično zvuče i na tim prostorima.

U ovim govorima imamo oblike *koz'i*, *kođi*, *koz'i*, *kođavina*, *uđati*, a oblici *koz'i*, *koz'avina* karakteristika su južnijih govorova: starocrnogorskih i govora Bjelopavlića. U Pivi i Drobnjaku (Vuković, 1938-1939, 45) prisutno je *kođi*, *kođavina*, *uđati* (:uzjati-uzjahati).

Afrikate

- a) Iako je i inače leksički ograničen glas *z* (dz) skoro da izostaje na ovom području, izuzev u nekim individualnim obrazovanjima, u tepanju, obično upućenom djeci: *dózi* (:*dođi*), *zábole* (:*đavole*), i sl.
- b) U govoru muslimana u Potaru nije prisutno nerazlikovanje afrikatskih parova *đ:đž*, *č:č*: samo je *džámija*, *čáršija* (LT). Inače, neerazlikovanje parova afrikata u većini govorova muslimana u istočnobosanskim govorima odvaja ih od istočnohercegovačkih u kojem govor muslimama razlikuje te parove.
- c) Afrikata c i đ prelaze u j: *sínoj*, *ój*, *göj* (*i göđ*), *nój* (*ónđe*), *vój* (*vóđe* i *óvdje*), *nój* (*nôć*), *néj* (*néčeš*) (DT, LT, S').
- d) Afrikata c zamijenjena je svojim eksplozivnim elementom: *tèsta* (DT):*cësta*, ili afrikatom č: *prebäčiću* (K). Zabilježili smo i supstituciju s sa c: *pcùjem*¹³(M).

O suglasniku j

Opštedijalektska osobina govora srpskog jezika je nestabilna artikulacija glasa *j*. U upotrebi ovog glasa sjeverniji govor Crne Gore razlikuju se od južnijih, naročito od tzv. *starocrnogorskih*.

- a) Na početku riječi *j* se dobro čuva: *jđš*, *jáviti*, *jútro* (u sintagmi *dobro jutro* *j* je redukovane artikulacije). Ovakav izgovor prisutan je na cijelom području.
- b) Ispred vokala *e* u izvjesnim riječima *j* se dobro čuva na čitavom području: *jéž*, *jëvtino*, *jëverica*, *jéđina*. U oblicima glagola *jesam*, obično u upitnim rečenicama, kad ovaj oblik nije naglašen *j* se ne čuva, ali se čuva u iskazima gdje je riječ posebno naglašena i gdje riječ čini rečenicu: *E li dòšō?* *Jës* (ali i: *Es dä*). Inače, oblik *es* prisutan je u govorima okoline Nikšića, u Banjima. U „spontanijem“ govoru *j* se ne čuje: *Pòšō ja èdnom ù Pljevlja* (DT), *Imā èdno desétak dâñā* (ŠP), ...*ima èdnu* (GD). U širokoj upotrebi je *jöpēt* i *jöpe*, pored *òpet* (P, LT, RT).
- c) Gubljenje suglasnika *j* u drugim pozicijama u riječi zavisi od glasovnog skupa u kome se nalazi.
- 1) *j* se dobro čuva između „tvrdih“ vokala: *újam* (Vr), *pròdaju* (DT). Na području prelaznih govorova *j* se ne čuje uslijed prozodijskih uslova: *sastàu* (K), *reprodukùu*(K).
 - 2) Između palatalnih vokala *i* i *e* *j* je nestabilno: *nì'ednom*(P), *sfi'e*(P), *u kra'eve* (P), *zbi'i'e* (P), *zà'edno*(S), *rádní'e* (K), *dvìj'e* (LT), *bìj'e*(S'), *mìj'e*(Vr), *dè'e* (RT).
 - 3) Između dva ista palatalna vokala *j* ispadaju i dolazi do kontrakcije: *itrí* (ŠP), *çí, nìçí* (DT), *siromàšní* (S'), *zadràtí* (MT), *Srbii* (Vr), *najvàžnijí* (GD), *kòme je* (S'), *dé je* (RT), *rànje je* (RT). U posljednjoj grupi primjera sažimanje je nepotpuno.
 - d) Između tvrdih i palatalnih i između palatalnih i tvrdih vokala *j* se pomalo gubi i čuje se onoliko koliko je potrebno za prelaz artikulacije od tvrdog ka palatalnom vokalu i obrnuto, dok se između tvrdih vokala *i* *e*, i obrnuto, skoro gubi: *kàžuém* (DT), *zänednica* (LT), *zà'edno* (S'), *tröe* (ŠP), *tvòega* (T), *Dèän* (DT), *Ràđoe* (ŠP), *Spâsoe* (DT), *kò'e* (S'), *tò'e* (P), *móro ie* (GD), *dvò'e* (GD), *tákó ie* (GD), *bò'e se* (LT), *postò'e* (S'), *prisvo'e*(S'). U riječima s prefiksima bolje se čuva osjećanje za morfematsku granicu: *prejáviti*, *ùjesti*.
 - e) Iako mu između *o* i *i* ima mjesta po fonetskom sastavu riječi, *j* je veoma nestabilno: *obòica*, *bròim* (GD), *kròiti* (T), *dvòicu* (GD, LT), *obo'i se* (LT), *kò'i* (K, RT), *tròica* (Z, O), *bò'im se* (RT). Nasuprot prethodnim primjerima, u obrnutoj poziciji *j* se čuje, iako mu tu fonetski nema mjesta: *bijo* (K, M, RT, HG, S'), *obòlico* (S'), *s'edòćijo* (DT), *rádio*(RT), *fijòrin* (S'), *pòpuštiyo* (RT), *milijóna* (RT), *penzijònér* (RT), *ožènijo* (RT).
 - f) Između *a* i *i* čuje se *j* nešto pasivnije artikulacije: *ne zafíka'i* (Pb), *pròda'i* (ŠP), *ùda'i* (DT), *úda'* (DT), *pròda'* (LT).

13 Afrikatizacija nije zabilježena u durmitorskim govorima (Jovanović, 2014, 98). Zabilježena je u nekim crnogorskim govorima zetsko-raškog tipa.

- g) Između *a* i *e* glas *j* se slabije čuje: *ù kraⁱeve* (*P*), *štàⁱe* (*G, S'*), *Sàraⁱevo* (*Vr*), *némaⁱe(Vr)*, *ràniⁱe* (*RT*).
- h) Između *u* i *e*, takođe, *j* se slabije čuje: *ìteresùⁱe* (*RT*).
- i) Između *i* i *a* imamo još pasivniju artikulaciju: *Milⁱa* (*K*), *ničⁱa* (*M*), *čiⁱa* (*S'*).
- j) Iza tvrdih vokala, a ispred konsonanata, *j* se čuva: *ne bòjte se* (*K*), *zájmiti*, *nèmojte* (*DT*) (*némote*).
- k) Gubi se iza mekih glasova: *néli* (*M*) (*nej li, nečeš li*), a česti su primjeri gdje se *j* od sufksa je gubi poslije *č* i *ž*: *náruče* (*S'*), *bòža* (*DT*) (*bòžja*), *òbilježe* (*Vr*).
- l) Supstituiše se sa *n* veoma često: *kòmšinski* (*Pb*), *ràkinski* (*DT*), *istòrinski* (*LT, T*).
- m) Vrijednost partikule *j* ima u primjerima: *ònđaj* (*S', LT, MT*), *túj* (*LT, DT, MT, Z, O, S'*), *mògaj* (*RT*).

Neka analoška pomjeranja u refleksima glasovnih promjena

Palatalizacija k i g

- a) U govorima postoji tendencija, da se u dativu i lokativu imenica 3. vrste uspostavi velar¹⁴: *Stánki/Stánci* *Mílki/Mílci*, *Bránki/Bránci*, *Jágliki/Jáglici*, ali: *AAlugi* (naziv sela). Prvi oblici su običniji. Oblici *fijóki*, *plàninki*, *mákki* (*DT, RT, Vr, T*) su takođe običniji od oblika sa *c*, koji su nastali po principima standardne sibilarizacije.
- b) U 3. l. plurala prezenta imamo: *rèku/rèču*, *pèku/pèču*, *vúku/vúču* (*ŠP, K*), koji su rezultat analogije prema oblicima u kojima je došlo do palatalizacije
- c) U tvorbi pridjeva od ličnih imena imamo odnos *k/č*, sličan prethodnom odnosu. *Zórkín/Zòrčin* *Mílikín/Míličín*, *Jáglikín/Jágličín*, *Mijoljkín/Mijoljčín* (*O, MT, K, GD*).
- d) U nominativu plurala kod pridjeva imamo: *jédnaci/jédnaki* (*DT, RT, S'*). Dakle, čuju se i nestandarni sibilarizovani oblici.

Asimilacija po zvučnosti

Analoška pomjeranje imamo u: *nìsak*, *žìtak*, *blìsak*, *ùsak* (*Vr, ŠP, HG*) (ali: *slàdak* (*K*)). Analogijom prema zavisnim padežima u kojima je izvršena asimilacija po zvučnosti, alternativne foneme su se uspostavile i u nominativu.

Karakteristične fonološke pojave

- a) U govorima se sreću primjeri asimilacije u različitim slogovima jedne riječi ali ne u onoj mjeri kao

- u južnijim crnogorskim govorima (Vušović, 1927, 26; Pešikan, 1965, 126; Čupić, 1977, 2): *šùšbina*, *užèži* (*užèži cigar*) (*DT, ŠP*).
- b) Primjere disimilacije imamo u riječima u kojima meki glasovi *č* i *đ* starog jotovanja, ispred mekog *nj*, gube meki glasovni element: *kùtnji*, *pòtkutnjica*, *vòtnjak*, *nòtnjik*, *nèstretnjik* (*RT, ŠP, DT*).
- c) Imamo primjere prelaženja strujnog suglasnika u afrikatu: *načkiljiti/naškiljiti*; *čkiljav/škiljav*, *džbàn/žbàn*, *Cmiljana/Cmilja* (*Smilja*), *crijemuša* (*srijemùša*) (*HG, T, ŠP*). Leksema *članak* ima oblik *čljának* i *šljának* (*Prèbila nògu u šljánku* (*DT*)).
- d) Desonorizacija je manje prisutna, ali se, međutim, obezvучavanje vrši u sandhiju, što je, u stvari, asimilacija po zvučnosti i to kad sljedeća riječ počinje bezvučnim suglasnikom. Ponekad dolazi do desonorizacije na kraju iskaza: *Nóš ćès dònijeti* (*DT*), *Gròp ti pùkò* (*GD*), *Ùbijo te Bòg^k* (*ŠP*), *Bòg^k te* (*K*)).
- e) Asimilaciju suglasnika po mjestu i načinu obravnavaju imamo u primjerima: *pòšje*, *Šćepan*, *šćér* (*Vr, GD*), *šnjègovi*, *ràšcerati*, *ìščupati*, *šljúbljeno*, *uščita*, *ùščekate*, *šnjjima*, *bèž njega*, *šljúdima* (*RT*).
- f) Metatezu srećemo u primjerima: *neòkle* (*òdnekle*), *gnjìla* (*glina*), *čèpurka* (*pèčurka*), *òkle* (*oákle, odákle*), *p(r)äprat* (*päprat*), *šùnjati* (*njùšiti*), *šnjùvalo*, *vås* (*säv*) (*RT, M, S', DT*). Sreće se: *kùcati i cùkati*, *Štáno cùkuće* (*DT*), *Cùkuće cipelama* (*LT*).
- g) Dodavanje suglasnika bilježimo u primjerima:
 - 1) na početku riječi: *sprëšan* (*potreban, tal. presse-to*), *nùgo* (*ùgao*), *bobùljak* (*obùljak*) (*Vr, O, DT*).
 - 2) u sredini: *zdrènuti*, *zdròio*, *zdrèla*, *ždràknuti*, *zdráci* (*zrák, zdráci*), *prokmòliti* (*promòliti*), *brèz*, *brezobràz luk*, *brezprékoran*, *ozdònud*, *ozdòvud* (*ŠP, RT, LT, Vr, T*).
 - 3) na kraju riječi dodaju se suglasnici: *tàdar*, *ònđaj*, *dèdér*, *odozgòr* (*K*), *òndär* (*Z, O*), *tún* (*Z, O*), *òtlen* (*Z, O*). Široko je rasprostranjena upotreba oblika *blágòš* (*K, DT, ŠP, Pb*) sa sekundarnim *š*, nastala vjerovatno po analogiji prema ličnom imenu *Blágòš*.
 - h) Stare suglasničke grupe *skj*, *zgj* u štokavskom su obično *št* i *žd*, ali je katkad i *šć* i *žđ*: *ìšćem*, *ìšći*, *zaišći*, *bišćem*, *pobišćem* (kod starijih) (*P, DT*). Grupe *st*, *št* i *šć* smjenjuju se: *pùstiti* (*pùstiti/pùšćiti*), *nàpuštiti* (*nàpustiti*) i (*spùstiti/spùšćiti*), *strècati* (*strècati*) (*ŠP, RT, HG*), kao i *sl* i *šlj*: *zàpošljeno* (*Vr*), *zapòslen* (*K*).

Jekavsko jotovanje

Jekavsko (najnovije) jotovanje rasprostranjeno je u ovom govoru:

¹⁴ Jovanović (2014, 101) tvrdi da se „rezultat sibilarizacije *k > c* probio u durmitorskim govorima, za razliku od crnogorskih govora starijeg tipa *i u vlastita imena*“.

- a) t+j, d+j (*j*<č): *lēčeti, cérati, išcerati, dōčerati/ dočerati, ščeti, děca, práded, devôjka, dětelina* (*DT, K, ŠP*), *vídečeš* (*RT*), *vóde* (*GD, Vr*) ali i: *vój* (*Vr*). Pridjev *tjesni* u govorima je češći u ekavskoj formi: *telesni* (*DT, P, RT, ŠP*) (*Ima velike telesne ozlide*). U govorima često sretamo i oblik *telo*. Ekavska forma je mogla nastati pod uticajem religijskog i konfesionalnog diskursa. Na cijelom području je glagol *tješiti* (*DT, ŠP*) (ali: *učešiti* (kod veoma starih osoba)). Obično je *djelo* (*ŠP, DT, HG*) (ali: *Dóče dělo ná videlo* (*DT*)).
- b) *l, n +j(<č) >l, nj: šljëme, njézan, ljeputa, ljëto, próljetos, šnjëgovi* (*S', ŠP, T, Vr, O, DT*).
- c) Jekavsko jootovanje je sporadično obuhvatilo i usnene suglasnike: *p,b,v i m: trpljeti, ùmljeti, pljëvati, pljësma, pljëgav, mljèsec, vljètar, vljëra, življeli* (*RT, DT, S'*), *mljèsec* (*RT*). O jekavskom jootovanju s i z govorili smo u okviru opisa glasova a s i z.

ZAKLJUČAK

Raznovrsnost oblika na nivou suglasničkog sistema na ispitivanom području ukazuje na karakteristike govora koje bilježenjem i deskripcijom predstavljaju fakat dijalektološkoj nauci. U kontekstu relativno kompaktnog govora Potarja, što nimalo ne umanjuje značaj varijantnosti unutar njega, osvrnuli smo se na *miješane* i *prelazne* govore zbog njihovog specifičnog geolingvističkog statusa. Izdvajamo neke karakteristične osobine.

S obzirom na postavljeni osnovni cilj istraživanja, a to je da su granice medju dijalektima i tipovima govora uslovnog karaktera, te da se takav karakter izdvaja na osnovu pravaca rasprostiranja govornih crta, možemo zaključiti sljedeće:

1. Izvorne istočnohercegovačke osobine prisutne su u centralnoj regiji Potarja, a one su strukturno najbliže osnovici standardnog srpskog jezika.
2. Miješani govorni tip poprima uticaje bosanskih govorova. Upadljivija osobina na području mijesanih govorova jeste geminacija u grupama *dn*, *dnj*: *glánna, zánjnyi* i ukazuje na uticaj bosanskih govorova na govor Potarja, i onda kad je ovo područje udaljeno od granične oblasti, kao što je govor

selo Lever Tara u kojima je živalj uglavnom muslimanske konfesije. U sredini riječi gubi se su-glasnik g na području mijesanih govora (*jánje*). U deklinaciji gubi se čitav slog (*jànjáca*). Ova osobina je karakteristika i govora u unutrašnjosti, kao što je npr. Govor Banjana (zabilježeno od informatora sa ovog područja). Ove pojave ukazuju na različite pravce rasprostiranja govornih crta, konfesionalni uticaj, kao što je primjer sela Lever Tare, ali i mijesanjem govora pravoslavnog i muslimanskog življa, što pokazuje i uticaj bosanskih govora na govor pravoslavnih u graničnoj oblasti mijesanih govora (*Vr*), i govor Banjana, udaljen od granične oblasti.

3. Stanje u prelaznim govorima koji predstavljaju „sudar“ dvaju dijalekata različite strukture ukazuje, uz osobine koje ih kao divergentne polariziju, i na uticaj na crte u prelaznom govoru iz pravca zetsko-raškog dijalekta:

- a) Prelazni govorovi imaju čest infinitiv bez nastavka –ti: *müs (musti)* (*HG*), *kräs (krasti)* (*K*).
- b) Na području prelaznih govora je ne čuje uslijed prozodijskih uslova: *sastäu* (*K*), *reprodukuu* (*K*).
- c) Upotreba glasa *s'* je obična u govoru Potarja. Međutim, morfematska granica uslovjava opstanak grupe *sj* u primjerima tipa *klasje, osje*. U govorima južnije od prelaznih zabilježen je oblici *klás'e, ós'e*.
- d) Upotreba glasa *z'* mnogo je rijeda: *iz'esti, iz'elica, iz'eli, iz'edem* (ali: *izjedna, izjednáčiti*).

U ovim govorima imamo oblike *kòz'i, kòdi, kòz'i, kòdavina, ùdati*, a oblici *koz'i, koz'avina* karakteristika su južnijih govorova.

Što se glasovnih procesa tiče jekavsko jootovanje je obična pojava. Međutim, i ono je nedosljedno. Pridjev *tjesni* u govorima je čest i u ekavskoj formi *tělesni*. U govorima često sretamo i oblik *telo*, Preovladava i oblik *djélo*, a oblik *dělo* zabilježili smo jedino u okviru frazeološkog izraza. Ekavska forma je mogla nastati pod uticajem religijskog i konfesionalnog diskursa, a jootovani oblik pod uticajem forme izraza (*Doče dělo na videlo*).

Na cijelom području je glagol *tješiti*, ali i *učešiti* (kod veoma starih osoba).

SOGLASNIŠKI SISTEM IN POMEMBNEJŠI GLASOVNI PROCESI V GOVORICI POTARJA (V KONTEKSTU MEŠANIH IN PREHODNIH GOVORNIH TIPOV)

*Draga BOJOVIĆ*Univerza v Črni gori, Filozofska fakulteta, Danila Bojovića bb, 81400 Nikšić, Črna gora
e-mail: dragabojovic@t-com.me**POVZETEK**

V prispevku je opisan sistem soglasnikov v govorici iz Potarja. To je območje na severu Črne Gore. Omenjena govorica pripada vzhodnohercegovskemu dialektu in je na meji prehodnega in mešanega značaja. Specifičnost tega geolingvističnega področja se kaže v tem, da prikazuje govorico kot živo kategorijo ter, da administrativna meja v jezikoslovju in sami govorici ni nujno meja med »jeziki«, temveč mejno območje med govoricami. To velja za območje med Črno Goro, Bosno in Hercegovino in Srbijo. V naših raziskavah so te govorice predstavljene kot mešan tip govoric. Ugotavljamo, da so na nivoju prehodnih govoric večje strukturne razlike med govoricami različnih dialektov ter v okviru sistema soglasnikov, ki je relativno stabilen, in v okviru ene države, kot pa na nivoju mešanih govoric istega dialektu danes treh držav.

1. Izrazita značilnost na področju mešanih govoric je geminacija v skupinah *dn*, *dnj*: *glanna*, *zanjnji*.
2. V sredini besede se zgubi soglasnik *g* na področju mešanih govoric: *janje*. Pri sklanjatvi pa se zgubi cel zlog: *janjaca*.
3. Pri prehodnih govoricah je pogost nedoločnik brez podaljška *-ti*: *mus (musti) kras (krasti)*.
4. Na področju prehodnih govoric se soglasnika *j* ne sliši zaradi prozodičnih pogojev: *sastau*, *reprodukuu*.
5. Uporaba glasu *s'* je običajna v potarski govorici. Vendar je morfemska meja pogoj za obstanek skupine *sj* v primerih kot so *klklasje*, *osje*. V govoricah, ki so južnejše od prehodnih se pojavljajo oblike *klas'e*, *os'e*.
6. Uporaba glasu *z'* je veliko manj pogosta: *iz'esti*, *iz'elica*, *iz'eli*, *iz'edem* (ampak: *izjedna*, *izjednačiti*). V takšnih govoricah najdemo oblike *kož'i*, *kodi*, *koz'i*, *kožavina*, *uđati*, medtem ko so oblike *koz'i*, *kož'avina* karakteristika južnejših govoric.
7. V glasovnih procesih je jekavsko jotovanje vsakdanji pojav, vendar ni dosledno. Pridevnik tjelesni je v govoru pogost tudi v ekavski obliki *teelesni*. Pogosta pa je tudi oblika *teelo*. Prevladuje tudi oblika *djelo*, medtem ko se oblika *đelo* pojavlja samo v obliki frazeološkega izraza. Ekavska oblika je lahko nastala pod vplivom religijskega in konfesionalnega dirkurza, jotovana oblika pa pod vplivom forme izraza. (Doče *đelo* na *viđelo*). Na celotnem področju se pojavlja glagol *tjeešiti*, medtem ko uycéšiti le pri starejših osebah.

Ključne besede: govorica Potarja, prehodni govor, mešani govor, soglasniški sistem, glasovni procesi

IZVORI I LITERATURA

Bojović, D. (2002): O nekim refleksima „jata“ u sjeverocrnogorskim govorima. Zbornik radova sa naučnog skupa „Život i djelo akademika Mihaila Stevanovića“, Podgorica, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, 213–218.

Bojović, D. (2006): Mjesto govora Potarja u svijetu dijalekatskih tipova. Glasnik Odjeljenja umjetnosti, br. 24, Podgorica, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, 57–63.

Bojović, D. (2008a): Iz sintakse govora Potarja. Srpski jezik XIII/1-2. Beograd, Naučno društvo za negovanje i proučavanje srpskog jezika, Studije srpske i slovenske, 323–341.

Bojović, D. (2008b): O suglasniku h u govoru Potarja. Zbornik Instituta za srpski jezik SANU 1, posvećeno dr Dragu Ćupiću povodom 75-godišnjice života. Beograd, Institut za srpski jezik, 89–99.

Bojović, D. (2009): Neke morfološke osobine govora Potarja. Glasnik odjeljenja umjetnosti, br. 27, Podgorica, CANU, 54–83.

Ćupić, D. (1977): Govor Bjelopavlića. SDZb XXIII. Beograd, Institut za srpskohrvatski jezik, SANU.

Jahić, D. (2002): Ijekavskoštakavski govorovi istočne Bosne. Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik, knjiga VIII. Sarajevo, Institut za jezik u Sarajevu, 15–235.

Jahić, D. (1984): Izoglosa i faktor medjujezikih kontakata (na primjerima sonantne geminacije dn > nn, dnj > njnj; dl > ll u dijalektima slovenskih jezika). Južnoslovenski filolog XL, Institut za srpskohrvatski jezik, 75–92.

Jovanović, M. (2014a): Akcenatski i vokalski sistem govora na tromedji Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine. U: Stojanović, J. (ur.): Durmitorski govor. Nikšić, Izdavački centar Matice srpske Društva članova u Crnoj Gori, 139–158.

Jovanović, M. (2014b): Durmitorski govor. Nikšić, Izdavački centar Matice srpske Društva članova u Crnoj Gori.

Ostojić, V. (2016): Govor Jezera i Šaranaca. Podgorica, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, CANU.

Peco, A. (1964): Asim Peco, Govor istočne Hercegovine, Srpski dijalektološki zbornik XIV. Beograd, Institut za srpskohrvatski jezik.

Pešikan, M. (1965): Starocrnogorski, srednjokatunski i lješanski govor, Srpski dijalektološki zbornik XV. Beograd, Institut za srpskohrvatski jezik.

Simić, R. (1972): Levački govor, Srpski dijalektološki zbornik XIX. Beograd, Institut za srpskohrvatski jezik.

Šćepanović, Ž. (1979): Srednje Polimlje i Potarje (istorijsko-etnološka rasprava). Beograd, Srpska akademija nauka i umjetnosti.

Vujičić, D. (1996): Iz onomastike, leksikologije i dijalektologije. Podgorica, Unireks.

Vuković, J. (1938-1939): Govor Pive i Drobnjaka. Južnoslovenski filolog XVII. Beograd, Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije.

Vuković, J. (1963): Refleksi međujezičkih dodira u fonetskim osobinama. Radovi Naučnog društva BiH, knj. XX, Sarajevo, Odjeljenje istorijsko-filoloških nauka, knj. 7, 157–172.

Vušović, D. (1927): Dialekat Istične Hercegovine, Srpski dijalektološki zbornik III. Beograd – Zemun, Srpska kraljevska akademija.